

H. Tomesz Tímea

Tudatosság a kommunikációban

A kommunikációs kompetencia fejlesztése a különböző korcsoportokban – ez volt a központi témája az idei, kilencedik *Tudatosság a kommunikációban* című országos szakmai-módszertani tanácskozásnak. Az egy teljes napot lefedő programot a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával A Kommunikációs Nevelésért Egyesület (KONE) és az Eszterházy Károly Főiskola Bölcsészettudományi Karán működő Alkalmazott Kommunikációtudományi Kutatócsoport szervezte.

A kommunikáció szerepe az elmúlt években – úgy is mint módszer – felértékelődött, boldogulásunk fokmérője lett a kommunikációs hatékonyság. Az egyén belső problémáinak feltárása és megoldása, a személyközi kapcsolatok hatékony alakítása, az intézmények, cégek sikeres működése, a társadalmi szintű problémák kezelése egyaránt a kommunikáció folyamatában (kommunikációval mint eszközzel és módszerrel) képzelhető el (Szőke-Milinte 2009: 76). Ezt felismerve – a társadalom elvárásaihoz, igényeihez igazodva – a kommunikációs készség fejlesztése a nevelés-oktatás valamennyi színterén és szintjén szükségszerűvé vált.

Az egri alapítású A Kommunikációs Nevelésért Egyesület, az EKF Alkalmazott Kommunikációtudományi Kutatócsoportja és a Miskolci Akadémiai Bizottság kommunikációtudományi munkabizottsága 2008 óta minden évben megrendezi a *Tudatosság a kommunikációban* elnevezésű konferenciát, amelynek elsődleges célja a közoktatásban megjelenő kommunikációs készség fejlesztésének módszertani segítése. A központi témák éppen ezért, ehhez igazodva, az ott megjelenő feladatok, alkalmazható módszerek feltérképezését támogatják, és az e körül kibontakozó szakmai vitának biztosítanak fórumot. A rendezőkhöz idén a legfiatalabb korosztály kommunikációs fejlesztésével foglalkozó sárospataki Comenius Kommunikációs Kutatócsoport is csatlakozott, és ez jelzi a tanácskozás tematikai bővülését is. A szakmai rendezvényen elhangzott előadásokat a következő évben szerkesztett kötetben olvashatják az érdeklődők.

A programsorozat a végzős kommunikációtanár szakos hallgatók előadásaival indult. Elsőként Farkas Anett beszámolóját hallgathatták meg az érdeklődők, aki az általános és a középiskolás diákok kommunikációs készségének fejlesztésében alkalmazható alternatív pedagógiai módszerekkel kapcsolatban végzett kutatást. A következő előadás az idegen nyelvi órák készségfejlesztési-módszertani lehetőségeit tárta fel, összehasonlítva a magyarórák gyakorlatával. Az előadó, Valakovics Kinga a téma kapcsán a tanári szerep változásairól is szólt. Az első szekciót Nagy Edit prezentációja zárta, aki sajátos nevelési igényű gyerekek készségfejlesztéséről beszélt egy budapesti iskolában futó program kapcsán.

Ezt követően Ollé János tudományos és nemzetközi ügyekért felelős rektorhelyettes hivatalosan is megnyitotta az eseményt. Köszöntőjében, amely akár a plenáris előadások nyitánya is lehetett volna, örömét fejezte ki, hogy egy konferencia még szombaton is tudományos-szellemi nyüzsgést tud biztosítani a hamarosan egyetemmé váló intézményben. A tanácskozás központi témájára is utalva kiemelte, hogy bár egyes vélekedések szerint az újmédia, a hype technika (amely a ma iskolapadban ülő generáció tudásszerzésében, kapcsolattartásában elsődleges) rombolhatja a személyes kapcsolatokat, kellő tudatossággal alkalmazva az oktatásban is jól hasznosítható.

1. kép

A konferencia hivatalos megnyitója (Ollé János, az EKF tudományos és nemzetközi ügyekért felelős rektorhelyettese, valamint Varga Gyula, a KONE vezetője)

A plenáris előadások a tanácskozás központi gondolatát tágabb kontextusba helyezve az iskola változó szerepét, a nevelés-oktatás aktuális feladatait, a társadalmi elvárásokhoz is igazodó pedagógiai újítások témáját járták körbe. Az EKF Tanárképzési és Tudástechnológiai Karának dékánja, Perjés István élményszerű, kisiskolás emlékeket is felidéző előadásában a tanulási környezet és a tanári attitűdök befolyásoló szerepét hangsúlyozta, ez egyébként a nap folyamán több prezentáció visszatérő gondolata volt. A kommunikáció nemcsak eszköztár, hanem minőségteremtés is, alakítja a kultúrát – mondta el Varga Gyula főiskolai tanár, A Kommunikációs Nevelésért Egyesület elnöke, a tanácskozás ötletgazdája. Előadásában azt is hangsúlyozta, hogy míg korábban az oktatás legfőbb célja a pályorientáció, a szakemberképzés volt, addig ma sokkal inkább az életben való boldogulás segítése a cél. Márkus Róbert, az EKF gyakorlóiskolájának szakvezetője a módszertani megújulás szükségszerűségéről beszélt, és felhívta a konferencia figyelmét a tapasztalati tanulás, az élményszerű befogadás hatékonyságára.

2. kép

Megtelt az előadóterem

Egy rövid szünetet követően a plenáris ülés Aczél Petra előadásával folytatódott. Az EKF egykori oktatója, a Budapesti Corvinus Egyetem intézetvezetője rámutatott, hogy ma már nem magabiztos emberek képzése a cél, sokkal inkább „magabírásúnak” kell lennünk, olyannak, aki tisztában van a környezet elvárásaival, és saját képességei szerint próbál annak megfelelni. A kompetenciaalapú oktatás célja tehát a komfortérzet kialakítása, ennek eszköze pedig a retorikai intelligencia és kompetencia fejlesztése, jóllehet a retorikát még mindig nagyon sokan a szónoklattannal azonosítják.

Szőke-Milinte Enikő (PPKE) – ahogyan fogalmazott – ezúttal formabontó előadással készült. Kutatási területén új irányt nyitva a kommunikációs zavar fogalmát értelmezte a különböző kommunikációelméleti modellekben. Megállapította, hogy – bár ténylegesen csak egyetlen modell számol kommunikációs zavarral – minden annak tekinthető, ami a kommunikáció hatékonyságát csökkenti.

3. kép

Szöke-Milinte Enikő előadása a kommunikációs zavarokról

A délelőtti előadások sorát Antalné Szabó Ágnes (ELTE) *A csoportos tanulói kommunikáció fejlesztésének módszertana* című prezentációja zárta. Kiemelte, hogy a csoportos munkaformák alkalmazásával a tanári beszéd minimálisra csökken, nagyobb teret kap a diákok egymás közötti kommunikációja, gyakorolják az egymásra figyelést és a szóbeli véleménynyilvánítást. Előadásában hangsúlyozta a kollaboratív, együttműködésre épülő tanulás, a tanulócsoport résztvevőinek interakciói által megvalósuló tudásépítés, a csoportkogníció fontosságát. Azt javasolta, hogy az iskolában nagyobb figyelmet fordítsanak a tanulók csoportos kommunikációjának a fejlesztésére.

Az ebédszünet után A Kommunikációs Nevelésért Egyesület megtartotta soron következő közgyűlését Varga Gyula vezetésével, kitérve az előző év eredményeire és előrevetítve a jövő feladatait. A délután megosztotta a konferencia résztvevőit, három óra után ugyanis már két szekcióban folyt a munka. Az egyikben, Sándor Zsuzsa vezetésével, jobbra elméleti és a felsőoktatásra, felnőttképzésre fókuszáló témákban tartottak előadásokat, a másikban, Bodrogi Irén egyesületi titkár irányításával, a köznevelés-közoktatás oldaláról és inkább gyakorlati, módszertani megközelítésben szóltak a kommunikációs készségfejlesztésről, nevelésről.

A felsőoktatási szekciót H. Tomesz Tímea előadása nyitotta. Az előadó abból kiindulva, hogy milyen ismeretekkel, szakmai felkészültséggel kell rendelkeznie egy pedagógusnak, leendő tanárnak ahhoz, hogy hatékonyan fejleszteni tudja tanítványai kifejezőképességét, és hogy mitől lesz az ő kommunikációja hiteles, hangsúlyozta a kommunikációs készségfejlesztés szükségességét a pedagógusképzésben is. Elmondta, hogy a kommunikációs készségek célirányos, tudatos fejlesztésére a legtöbb lehetőség és legnagyobb módszertani szabadság a felsőoktatásban (és ma már számtalan egyéb, nem iskolarendszerű képzésben) kínálkozik.

Az első prezentáció gondolatmenetét folytatva, témájához kapcsolódva Sándor Zsuzsa, az EKF Comenius Karának intézetvezetője a vizuális kommunikációs képességek fejlesztésének szükségszerűsége mellett érvelt előadásában. Elmondta, hogy a vizuális nevelésben alkalmazott projekt módszer nem jelent mást, mint a képi világ különböző élethelyzetekben, színtereken megfigyelhető komplexitásának, társadalmi kontextusok által vezérelt együttállásainak a felhasználását. Az egyes projekt feladatok elvégzése nagyfokú önállóságot, döntési kompetenciákat, kutatómunkát, a kapcsolatrendszerek átgondolását, feltárását igényli, tehát a kommunikációs készségek fejlesztésének kiváló eszköze. A projektekben a kommunikatív aspektus mindig valamilyen kommunikációs színtérre irányul, és az élet valamely problémájára keres megoldást.

A pedagógusok lelki állóképességének megerősítése volt Balázs László és Szalay Györgyi előadásának a fókuszában. A Dunaújvárosi Egyetem oktatóinak közös előadását Balázs László élményszerű prezentálásában hallhatták a szekció résztvevői. Az előadó kiemelte: alapvető társadalmi érdek, hogy az iskolákból olyan fiatalok kerülhessenek ki, akiket a támogató tanári jelenlét kreatív, nyitott és a változásokhoz rugalmasan alkalmazkodni tudó személyiséggé erősít. Az erős stressz hatás alatt lévő tanárnak azonban nem a tudása épül be a diák személyiségébe, hanem a lelkiállapota okozta frusztráció. „Az új generációk által megfogalmazott kihívásokra akkor készítjük fel felelősségteljesen a leendő tanárokat, ha a szakmai és módszertani felkészítésük a reziliens személyiség biztos fundamentumára épül rá. Ezért az egész tanárképzési folyamatot át kell hatnia, végig kell kísérnie egy, az önismeret és az önreflexió fejlesztését fókuszba helyező rezilienciaerősítő programnak, amelynek eredményeképpen a leendő tanárok fokozottabb (ön)tudatossággal és szélesebb eszköztárral felvértezve léphetnek majd be a közoktatásba” – hangsúlyozta az előadó.

Kukorelli Katalin, a Dunaújvárosi Egyetem intézetigazgatója és Szabó Csilla Marianna, az egyetem tanárképző központjának vezetője *Az iskolai kommunikáció: egy érem három oldala* címmel tartottak előadást. Elmondták, hogy az iskola mint antropológiai kommunikációs színtér a tanár-diák-szülő kapcsolat kölcsönhatására folyamatosan alakul. A Z generáció diákjai teljesen új kihívások elé állítják a pedagógusokat, ehhez szükségszerű alkalmazkodni. Kiemelték, hogy a család és az iskola által nyújtott pozitív minták csökkentik, de akár meg is szüntethetik a kommunikációs és/vagy szocializációs zavarokat.

A pedagógusoknak és az iskolának egyre több szocializációs funkciót kell átvállalnia, így az érzelmek szerepe, a szuggesztív – elsősorban természetesen a pozitív – kommunikáció jelenléte nem csupán a nevelésben, az oktatásban is felértékelődött. Ez volt a központi gondolata Kissné Gombos Katalin (EKF CK) előadásának, aki a szekció zárásaként egy játékos kísérletbe is bevonta a hallgatóságot.

4. kép

Pillanatkép a közönségről

A köznevelési-közoktatási szekciót Kalóné Gyenes Réka (KONE) nyitotta az óvodáskor előtti fejlesztési lehetőségek bemutatásával. Kiemelte, hogy a kommunikatív képességek fejlődésének segítése a kommunikációs kedv felébresztésével és fenntartásával (meghallgatás, figyelem, kérdések megválaszolása) a gondozók alapvető feladata. Felelőségük persze nem kicsi, hiszen az irodalmi művek (mondókák, versek, mesék) válogatására – amely a fejlesztés alapjául szolgálhat – nincs egységes, központi szabályozás. Az, hogy a gondozó mit, hogyan és milyen ütemben tanít, fejleszt, a saját képességeire, az intelligenciájára, ízlésére van bízva.

A következő korcsoport fejlesztési lehetőségeiről szólt Remeczkiné Toma Kornélia. Az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról szóló 363/2012. (XII.17.) kormányrendelet a 3–6 éves gyermekek személyiségének kibontakoztatását nevezi meg az óvodapedagógus egyik feladatául. Ennek megvalósításához az szükséges, hogy a szakember tisztában legyen a személyiség mibenlétével, összetevőivel, kompetenciamodelljével. Az utóbbit Nagy József dolgozta ki és mutatta be a *XXI. század és nevelés* című művében. Szőke-Milinte Enikő ebből a modelltől kiindulva, valamint azt a tényt figyelembe véve, hogy az ember minden élethelyzetben kommunikál, kidolgozta kommunikációs kompetenciamodelljét. Remeczkiné Toma Kornélia vizsgálata során az említett modellekhez társítható személyes, kognitív és szociális kommunikációs készségek, képességek fejlesztésére irányuló útmutatást keresett az országos Alapprogramban. A dokumentumelemzés eredményeként megállapította, hogy az Alapprogram kompetenciaalapú. Az általános iskolai korcsoport esetében ezúttal a tanórán kívüli tevékenységek kerültek előtérbe. Bodrogi Irén az iskolai műsorokban megbúvó fejlesztési lehetőségekre hívta fel a figyelmet.

Napjainkra az oktatáskutatók arra az eredményre jutottak, hogy a közoktatás-köznevelés csak részben tudja felvértezni a szükséges ismeretekkel a diákjait, többnyire pedig nem is egy életre szóló tudásátadásról van szó. Így jó néhány területen „egyre hangsúlyosabban jelent meg a kompetencia, a szakértelem és a műveltség újraértelmezett, új tartalommal telítődő fogalma” – idézte Tomori Tímea Pethőné Nagy Csilla gondolatait (Pethőné 2007: 72) bevezetőjében, és a középiskolai fejlesztés korlátairól, lehetőségeiről beszélt előadásában. Mint mondta, a készségfejlesztés gátja lehet egyebek között a magas osztálylétszám, az alacsony óraszám vagy a magasra tett kimeneti követelmény. Ami pedig megoldást kínálhat: a tudatos mentortanári szerep, illetve a magas szintű fejlesztés az együttműködés, a problémaérzékenység és egymás elfogadásának a területén.

Ezt a szekciót Asztalos Anikó előadása zárta, ebben a kommunikációs kompetenciák fejlesztésének fontosságát hangsúlyozta. Egy újfajta értékelési mód, a tanulói portfólió alkalmazásának a kipróbálásával azt vizsgálta, hogy általa mennyire hatékonyan valósítható meg a tanulói kommunikáció fejlesztése az iskolai magyarórákon. Kutatását az ELTE gyakorlógimnáziumában végezte.

A konferencia a kitartó résztvevők élénk kerekasztal-beszélgetésével zárult, ahol azok is bekapcsolódtak a beszélgetésbe, megosztották tapasztalataikat, akik a kommunikációs készség fejlesztésének elkötelezettjeiként addig csupán érdeklődő hallgatói voltak az előadásoknak.

Irodalom

- Szőke-Milinte Enikő 2009. Kommunikációs gyakorlatok, kommunikációs tréningek. In: H. Varga Gyula (szerk.) *Tudatosság a kommunikációban*. Hungarovox Kiadó. Budapest.
- Pethőné Nagy Csilla 2007. *Módszertani kézikönyv*. Korona Kiadó. Budapest.

H. Tomesz, Tímea: Awareness in communication

Az írás szerzőjéről

H. Tomesz Tímea

tanár, adjunktus
Eszterházy Károly Főiskola
Bölcsészettudományi Kar
Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék, Eger

tomesztim[kukac]gmail.com